

OSMANLI ARAŒTIRMALARI XII

NeŒir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL

(BERT FRAGNER — KLAUS KREISER)

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES XII

İstanbul - 1992

Martina MÜLLER-WIENER, *Eine Stadtgeschichte Alexandrias von 564/1169 bis in die Mitte des 9./15. Jahrhunderts. Verwaltung und innerstädtische Organisationsformen*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1992 (Islamkundliche Untersuchungen. Band 159), XII-333 sahife.

Mainz Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada İskenderiye şehrinin 1169 tarihinden 15. yüzyıl ortalarına kadarki tarihi incelenmekte olup, özellikle şehrin yönetimi ve dahilî teşkilâtlanması ele alınmaktadır. Yazar MÜLLER-WIENER bu tür çalışmalarda bazan tarihî şehir idaresine ait sosyal ve iktisadî teşkilâtlanmaya önem verildiğinden, bazan da şehrin fizikî durumu ve çevre ile ilişkilerinden bahs edildiğinden dem vurur, bu son tip çalışmalar daha ziyade coğrafyacıların eseridir. Bazan da şehir monografileri veya onun bir kısmının tarihçesinin yapıldığından söz eder. Onun ifadesine göre, doğu bilimcinin görevi, yazılı kaynakları derleyerek değerlendirmek, başka alanlardaki araştırmalara da önayak olmaktır. Yazar kaynaklar üzerinde de durur, bibliyografya derlemelerinde bazan yanlışlıklar yapıldığını da güzel bir örnekle açıklar : Brockelmann'ın *Geschichte der arabischen Litteratur*'unda *Suppl. I.*, S. 573 vd. da Abû'l Muzaffer Manşûr'a ait Ayasofya Kütüphanesindeki (Nr. 3003/4) *Ta'rih al-İskandariyya* adlı yazma mahallî bir tarih değil, Büyük İskender'in hal tercümesidir : *Sirat al-İskandar* (s. 3).

MÜLLER-WIENER'in seçtiği süreç de şehrin tarihî bir değişiminin dönemidir. İskenderiye yukarıdaki tarihler arasında Doğu Akdeniz'de çok önemli bir ticaret merkezi iken 15. yüzyıl ortalarında git-gide gerileyerek bir askerî garnizon durumuna düşmüştür. 1169 Selâhaddin Eyyubî'nin İskenderiye'de ilk ikamet tarihidir. O zaman Selâhaddin Eyyubî, Şam'da hükümdar bulunan Nureddin Zengi'nin veziri olarak Mısır'a atanmış, iki sene sonra da Eyyubî Devleti'ni kurmuştur. Yazarımız Eyyubiler ve onları takiben Memlûk Devleti zamanında İskenderiye'nin kısa tarihçesini yapar. Şehirde zaman zaman hristiyan ve yerli tüccarlar arasında çatışmalar olur (s. 19 : 1215'te), bazan Haçlıların taarruzuna uğrar, işgal ve tahrip edilir (1219'da, 1249'da, 1260'da, 1365'te), bir defasında da şiddetli bir yersarsıntısı şehri ve surlarını tahrip

eder (1304'te). Bazan da salgın hastalıklar şehirde büyük kayıplara yol açar. 1374'te beş ay devam edeni günde 200, 1386'daki de 100 kişinin ölümüne yol açmıştır. Bazan da İskenderiye Frankların ve Venediklilerin hücumuna uğrar. Bu olaylar kısaca özetlenmektedir (s. 10-89).

Esas üzerinde durulan şehrin yönetimi ve vali, kadı, nâzır, muhbesib, nâ'ib gibi görevlilerin faaliyetleri, şehrin belirtilen süre içerisindeki iktisadî hayatıdır.

Martina Hanım, bu eserini, basımını görmeden vefat eden babasına ithaf etmektedir. Uzun yıllar İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürlüğü'nü yapan ve İstanbul Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi'nde dersler de veren Prof. Wolfgang MÜLLER-WIENER İstanbul'un topografyası ve bu şehirdeki yapılar ile uğraşmış, mükemmel bir de anıt-eser sunmuştu: *Bildlexikon zur Topographie Istanbul* (Tübingen 1977). Kızı da dost bir İslâm ülkesinin en önemli liman şehri İskenderiye'nin tarihi ile uğraşmakla babasının hatırasına en iyi hediyeği ikram etmiştir.

Nejat Göyünç